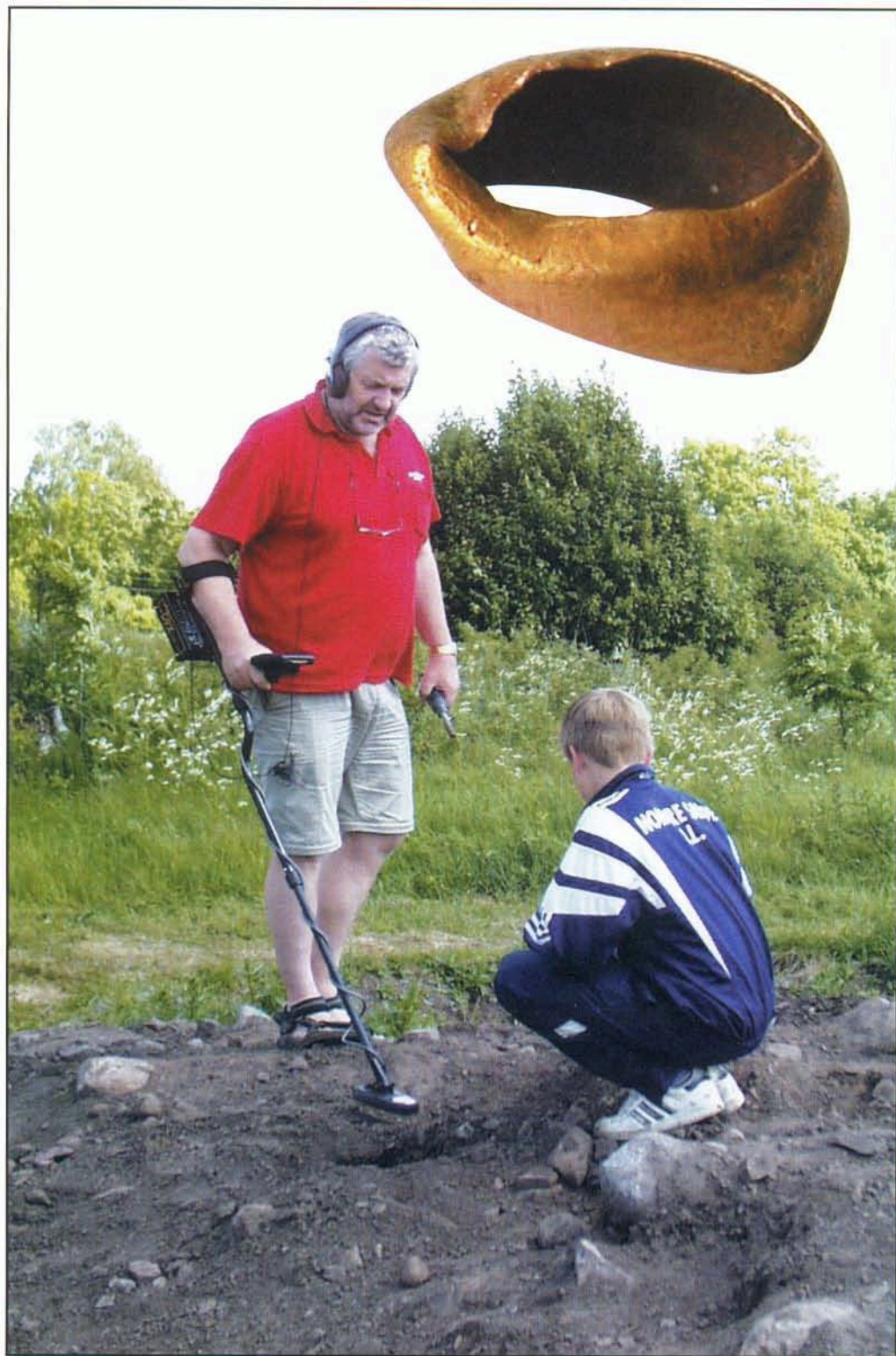

Borreminne 2003

Årsskrift for Borre Historielag
19. årgang

Utgitt av Borre Historielag

*Her ble ringen funnet. Foto: Jan Ingar Hansen.
Innfelt nærbilde av gullringen Foto: Ellen Johannessen, Gjengangeren*

Gullfunn på Borre

Av Terje Gansum & Lars Ueland Kobro

Et mystikkens skjær hviler over gamle gjenstander av gull som blir funnet i jorda. Spesielt var det da en elleve år gammel gutt fant en liten gullring like ved stedet hvor Skipshaugen lå. Gullringen hører nok til det rike vikingtidsfunnet,

men hva har ringen hørt sammen med, og gir den oss ledetråder videre i arbeidet med Skipshaugens rike funninventar?

Funnet ble gjort 10. juni 2003 av Magnus Hempell Næss i forbindelse med «Den Kulturelle Skolesekken», i

Flyfoto hvor vegetasjonen viser hvor Skipshaugen lå, med grønne aks i fotgrøften og gule aks på haugplatået. Markeringen på fotografiet viser funnstedet for gullringen. Foto: Per Hernæs (se Myhre & Gansum 2003:55).

Del av kjede funnet i grav på Gotland (Thunmark-Nylén 1995: Abb 162, nr 12).

Detaljtegning av kjede fra Groblin-Seeburg (Nerman 1958: Textfig. 133)

regi av Vestfold fylkeskommune. Hvert år har Midgard historisk senter ansvar for å gjennomføre et heldags opplegg om vikingtid tilrettelagt for fylkets 6. klasser. I år var en av fire stasjonene en arkeologisk etterundersøkelse i løsmasser. Midgard historisk senter har kjøpt et to mål stort areal som skal reguleres til aktivitetsområde. Siden arealet nesten tangerer fotgrøften til den utpøyde Skipshaugen, hvor Borrefunnet kom for dagen i 1852, var arkeologisk forundersøkelse nødvendig. Vestfold fylkeskommune foretok prøvegraving 19. og 21. mai (Booth 2003). Det ble åpnet tre sjakter, 3 meter brede og 50 meter lange. Det ble ikke påvist noe av interesse for vernemyndighetene, og feltet ble derfor overlatt til arkeolog som skulle undervise 6. klassinger i hvordan arkeologer jobber. Graveskjeer var innkjøpt og såldestasjon etablert. Omtrent 1350 elever hadde vært på gravningen, fått høre historien om Skipshaugen og lett etter gjenstander, da funnet ble gjort. Før dette var et bryne og en blykule til muskett det som raget over glasskår, porselen og spiker.

I det sørøstre hjørnet av det undersøkte området, nærmest området hvor Skipshaugen en gang tronet, lå en av jordvollene etter prøveundersøkelsen. Magnus gravde med graveskje på de oppgravde massene og ropte: «Jeg har finni gull». Det er en kommentar som arkeologen hadde hørt noen ganger de

siste tre ukene, uten å ta det helt alvorlig. Det viste seg imidlertid at funnet godt kunne være gull. For ikke å ta munnen for full ble elevene fra Galleberg skole informert om at det ikke lot seg gjøre å se forskjell på messing og gull med det blotte øye. Ringen ble tatt med til gullsmed Einar Marthinsen i Tønsberg.

Gull reagerer ikke med syre, hvilket messing gjør, og gullsmeden testet ringen to ganger uten at det oppstod noen forandringer. Gullsmed Marthinsen konstaterte at dette var ekte vare. Dagen etter fikk Magnus vite at han hadde funnet gull, og at vi ønsket ham ned til Midgard for å møte pressen. Historien gikk Norge rundt i aviser og på TV.

I ettertid har Vestfold fylkeskommune ved Anitra Fossum engasjert Annette Holst Booth og Arne Schou for å undersøkt jordmassene med gravemaskin og metalldetektor. Det er ikke gjort ytterligere funn av betydning.

Ringen

Ringen er laget av en tynn plate av gull. Den er uten åpning i metallet. Ringen er 6 millimeter i ytre, og 4 millimeter i indre diameter. Formen på ringen er konet. Klypemerke på ringen oppsto hos gullsmeden. Det er med andre ord en liten gjenstand, og ikke noen fingerring. Et åpenbart spørsmål melder seg: Hva har ringen vært brukt til?

I og med at gull er bløtt og ringen tynn, tåler den ikke mye. Det begrenser derfor hva ringen kan ha blitt brukt til. Vi kan stille tre spørsmål: Hvor gammel er den? Hva har ringen hørt sammen med? Hvor kommer den fra?

Det første spørsmålet kan vi ikke fastslå med sikkerhet, siden funnet ikke ligger i en sammenheng med andre saker, men må betraktes som et løsfunn. Det er imidlertid kun 30 meter fra funnstedet til restene etter Skipshaugen på Borre (Myhre & Gansum 2003). Sikre på om gullringen hører med til funninventaret i Skipshaugen kan vi ikke være, men sannsynligheten for at noen har mistet en slik gjenstand ute på et jorde hvor

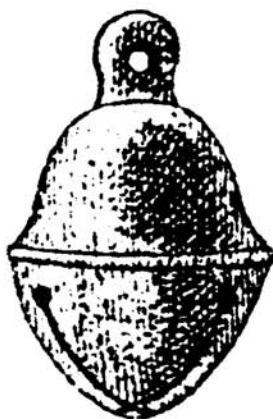
Beslag til knivslire fra Gotland, og knivslirebeslag fra Borrefunnet (etter Thunmark-Nylén 1995 Abb 251c, se også Abb 289 nr 13, Abb 302 nr 2, 314a nr 8, Nicolaysen 1854: nr 3, etter Myhre & Gansum 2003:23 nr 3 og side 35)

praktfunnet fra vikingtiden er gjort, er ikke stor. Funnet i Skipshaugen ble gravd fram av vegarbeidere i 1852, og ingen vil noen sinne få vite hva de ikke leverte til Kjærulf som tilbød betaling per gjenstand. Vi antar derfor i den videre behandlingen av funnet, at det hører med til Skipshaugen og at funnet er fra vikingtid og endte i jorda omkring 900 e.Kr.

Hva hører ringen sammen med? Ringen utgjør ingen bruksgjenstand slik den foreligger. Den må ha sammenheng med andre gjenstander. I og med at gull er bløtt og ringen ikke tåler stor belastning, må vi gå ut fra at den har hatt en funksjon som pyntegjenstand.

Den kan ha klemt fast noe, i og med at formen på ringen er konisk, men det er kanskje enda mer nærliggende å tro at ringen har vært del av en lenke av tilsvarende gullringer. Lenker med gullringer kjenner vi ikke paralleller til på Østlandet, og vi kjenner heller ikke til slike i Norge.

Hvis vi ikke låser oss fast til at de nærmeste parallellene skal være av gull, er formen på ringen lik bronseringer som utgjør lenker i kjeder. De forekommer i finske og baltiske områder og hører med til oppsetning av kvinnesmykker. De nærmeste parallellene vi kan vise til henter vi fra kvinnegraver i Finland, Gotland og Litauen (Lehtoslo-Hilnder 1992:67, Thunmark-Nylén 1995:Abb 162, nr 12., Abb 29a nr 4., Abb 166c, Nerman 1958: Textfig.

Bjelle fra Gotland og fra Borrefunnet (Thunmark-Nylén 1995: Abb 45b bjelle i lenke som Borrefunnet, Nicolaysen 1854: nr 14 (se og Myhre & Gansum 2003:22 nr 14).

131, 132 og 133, Maciené 1990:65, se figur 3-5).

Østlig influenser

Paralleller til slike små ringer finner vi altså i østlige områder. Hvordan kan vi forklare og forsvare en tolkning av ringen som østlig? Er det andre aspekter ved Borrefunnes som kan peke i samme retning?

I Borrefunnet foreligger det beslag til en knivslire. Slike beslag finnes i kvinnegraver i det finske, baltiske og

Høvrer fra Aska i Östergötland og høvret fra Borre (etter Jansson 1996:42, Foto av høvret fra Borre UKM)

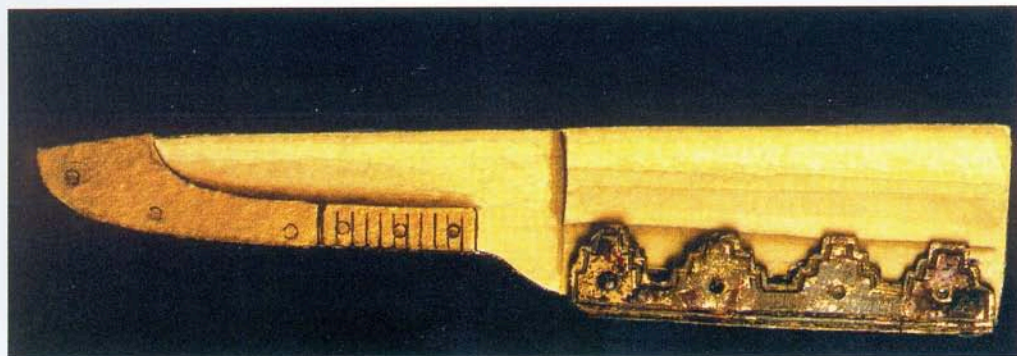
Oppsetning av kvinnesmykker fra grav i Finland (etter Lehtoslo-Hilnder 1992: figur 5)

russiske området (Myhre & Gansum 2003:35). På Gotland er det gjort flere funn som er av samme type som beslaget i Skipshaugen (se Thunmark-Nylén 1995).

I Skipshaugen er det funnet spinnehjul og perle av bergkrystall som kan høre med til en kvinnes utrustning. I tillegg fant vegarbeiderne en liten bjel-

le i Skipshaugen. Bjella er av en type som er utbredt i Skandinavia (Rygh 1999, fig 593, Thunmark-Nylén 1995: Abb 45b).

Parallellene med kvinnesaker stopper kanskje ikke her, for det er flere østlige paralleller i Borrefunnet. Høvret og hodelaget med forgylte beslag er av østlig typer og tilsvarende høvrer og hode-

Bjelle fra Gotland og fra Borrefunnet.

lag er funnet i østre Sverige og i østerled (Jansson 1992:76, 1996:44, Andersson 1994:58). Da Nicoalysen gravde ut restene av Skipshaugen i mai 1852 ble han fortalt av Kjerulf at vegarbeiderne hadde merket seg at hestebeina til to av hestene i haugen var satt i leire, slik at hestene må ha stått i oppreist stilling (Myhre & Gansum 2003). Skikken med å begrave hester i stående stilling er kjent fra slaviske områder (Chr. Keller personlig meddelelse).

Den beste parallellen til høvret i

Borrefunnet er ikke funnet i en mannsgrav, men i en kvinnegrav i Östergötland på Aska i Hagebyhöga. I denne rikholdige graven lå det ikke bare ett høvre, men fire stykker. Så mange høvrer er ikke funnet noe annet sted i Skandinavia, og det i en kvinnegrav! Kvinnens smykkeutstyr dateres fra ca. 800 e. Kr til 900-tall, og det er paralleller til Gotland (Jansson 1996:43).

Det kan kanskje fortone seg fremmed for vikværingene av i dag å vende blikket østover, men vi bør i denne forbindelse bare minne om den mytiske forbindelsen som i skriftlige kilder knytter Vestfold til Gamle Uppsala (Ynglingatal og Ynglingasaga). Selv om det er mangt å mene om troverdigheten av kildene (Krag 1991), vitner de østlige influensene i det arkeologiske materialet om kontaktnett som gjør mytene fascinerende aktuelle å tolke på et annet plan enn ren historieskrivning. Et annet aspekt ved disse østlige gjensidighetene er at de finnes hos ledersjiktet, ikke hos resten av befolkningen, og at lederskapet i Viken i vikingtid hadde mektige allierte også i østlig retning. Kontakten østover på 900-tallet var ikke ny og var fortsatt viktig på 1000-tallet. Olav Haraldson rømte landet i 1029 og reiste via Sverige til Gardarriket (Olav den helliges saga kap. 181). Han er bare en av mange konger som hadde sterke bånd østover.

Den lille gullringen som kom for dagen har altså satt forskerne på nye spor. Kontakten østover som vi ante på forhånd får ytterligere støtte hvis vi har tolket gullringens sammenheng rett. Funnet aktualiserer tanken om at Skipshaugen kan ha rommet både kvinne og mann, eller flere faser i haugens historie hvor en kvinne med østlige preferanser stadig får en viktigere rolle.

Et mystikkens skjær hviler over gamle gjenstander av gull som blir funnet i jorda. Spesielt var det da en elleve år gammel gutt fant en liten gullring like ved stedet hvor Skipshaugen lå. Foto: Jan Ingar Hansen

Litteratur

Andersson, G. 1994: En ansedd familj. I Arkeologi i Attundaland. Studier från UV Stockholm Skrifter 4. Riksantikvarieämbetet.

Booth, Holst, Annette 2003: Arkeologisk registreringsrapport. Reguleringsplan for formidlings og aktivitetsområde, Midgard historisk senter. Saksnr 2002/00435. Gbnr 17/9,10, Horten kommune.

Jansson, I.1992: Österled. I Viking og Hvidekrist. Nordisk Ministerråd, København.

Jansson, I. 1996: The Burial of the Lady of Aska. In (Jansson, I. (red.): The Viking Heritage – a Dialogue between Cultures. State museums of the Moscow Kremlin & Statens Historiska Museum Stockholm.

Krag, C. 1991. Ynglingatal og Ynglingasaga. En studie i historiske kilder. Studia humaniora 2. Universitetsforlaget. Oslo.

Lehtoslo-Hilnder, Pirkko-Liisa, 1992: Finland. I Viking og Hvidekrist.

Nordisk Ministerråd, København.

Maciené, Ramuté 1990: Monuments of Lithuanian History. From the Lithuanian Museum of History and Ethnography.

Myhre, Bjørn & Gansum, Terje 2003: Skipshaugen 900 e.Kr. Borrefunnet 1852-2002. Midgard historisk senter, Vestfold fylkeskommune, Kulturvirksomheten.

Nerman, Birger 1958: Groblin – Seeburg. Ausgrabungen und funde. Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien.

Olav den helliges saga 1900: Snorre Sturlasons kongesagaer. 2 utgave. Oversatt av Gustav Storm. J.M. Stenersen & Co. Forlag Kristiania.

Rygh, Oluf 1999: Norske oldsager. Tapir forlag, Trondheim.

Thunmark-Nylén, Lena 1995: Die Wikingerzeit Gotlands. I. Abbildungen der Grabfunde. Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien.